

<http://egitimvaktim.com>

EDEBİYAT KONU ANLATIMI

YAZINSAL(EDEBİ TÜRLER)

- Masal
- Öykü(hikaye)
- Roman
- Makale
- Fıkra
- Söyleşi(sohbet)
- Deneme
- Eleştiri
- Anı
- Günlük
- Yaşamöyküsü(Biyografi)
- Özyaşamöyküsü(Otobiyografi)
- Mektup
- Söylev
- Gezi Yazısı(seyahatname)
- Tiyatro
  1. Trajedi
  2. Komedi
  3. Dram

MASAL

- Sözlü edebiyat ürünlerindedir.
- Olağanüstü olaylarla olağanüstü kişilerin başından geçen olayların hikayeleridir.
- Masalarda yer ve zaman belirsizdir. Olaylar hayal ürünüdür.
- Kahramanları arasında hayvanlar, periler, cinler yer alır. Olaylar -miş'li geçmiş zaman kullanılarak anlatılır. Masalarda eğitcilik esastır.
- Masalın sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- Masallar evrensel konuları işler.
- Çeşitli yerlerde aynen tekrar edilen klişe bölümler vardır.
- Masallar bir yazar tarafından toplanarak bir araya getirilebilir. Almanya'da Grimm Kardeşler, bizde ise Eflatun Cem Güney masal derleyen yazarlardır.

ÖSYS'de Masal

Aşağıdakilerden hangisi masalın özelliklerinden biri değildir?

- A) Olayların belli bir zamana bağlanmaması
- B) miş'li geçmiş zamanla anlatılması
- C) Belli bir yazarın bulunmaması
- D) Milli duygularla dini inançları işleme
- E) Eğitici nitelik taşıması

CEVAP: D

ÖYKÜ

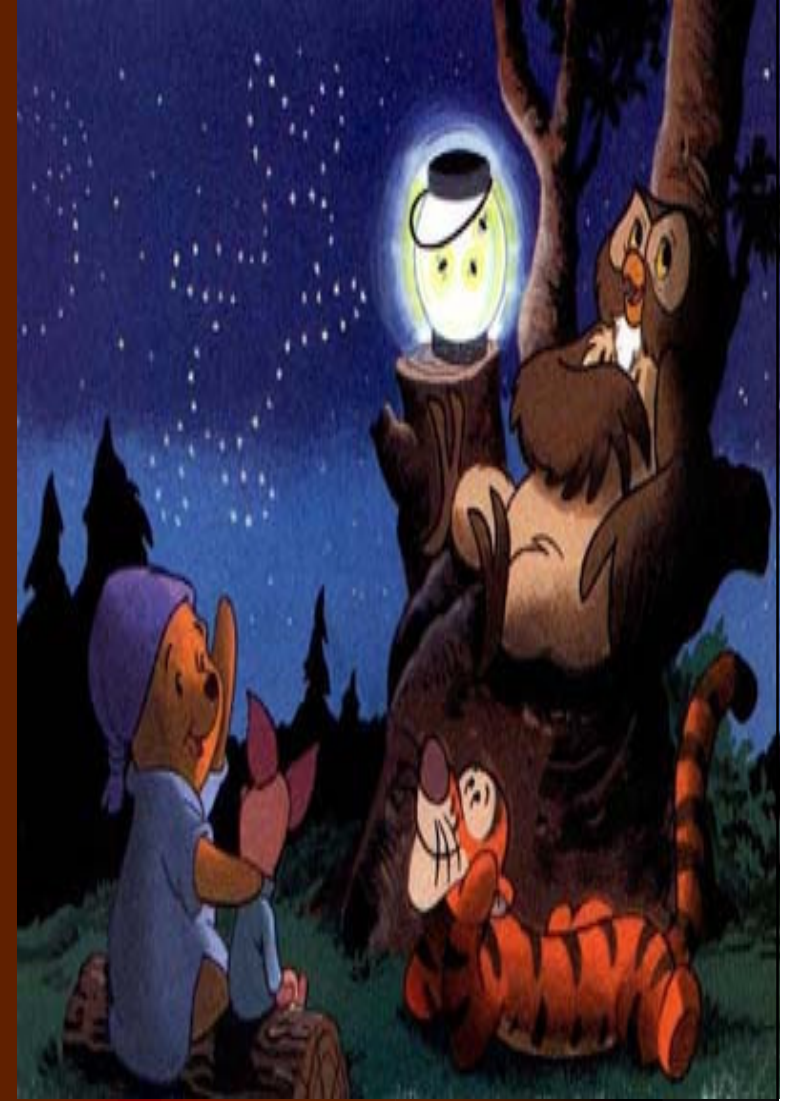
- Olmuş ya da olması mümkün olayları anlatan kısa yazılardır.
- Öyküde ele alınan kişiler, çoğu zaman hayatlarının belli ve kısa bir anı içinde izlenir; karakterlerinin sadece bir yönü üzerinde durulur; ayrıntılara girmekten kaçınılır.

İki tür öykü tekniği vardır:

- **Maupassant tarzı klasik öykü** ve **Çehov tarzı modern öykü**. Klasik öyküde olay anlatımı esastır, modern öyküde ise olaydan çok, in-sanın belli bir zaman dilimindeki durumu anlatılır.
- Edebiyatımızda klasik öykünün ilk ve önemli temsilcisi **Ömer Seyfettin'dir**. Modern öykünün önemli temsilcileri ise **Sait Faik Abasıyanık** ve **Memduh Şevket Esenal'dır**.

Edebiyatımızda ilk öykü:

Letaif-i Rivayat - **Ahmet Mithat Efendi**

ROMAN

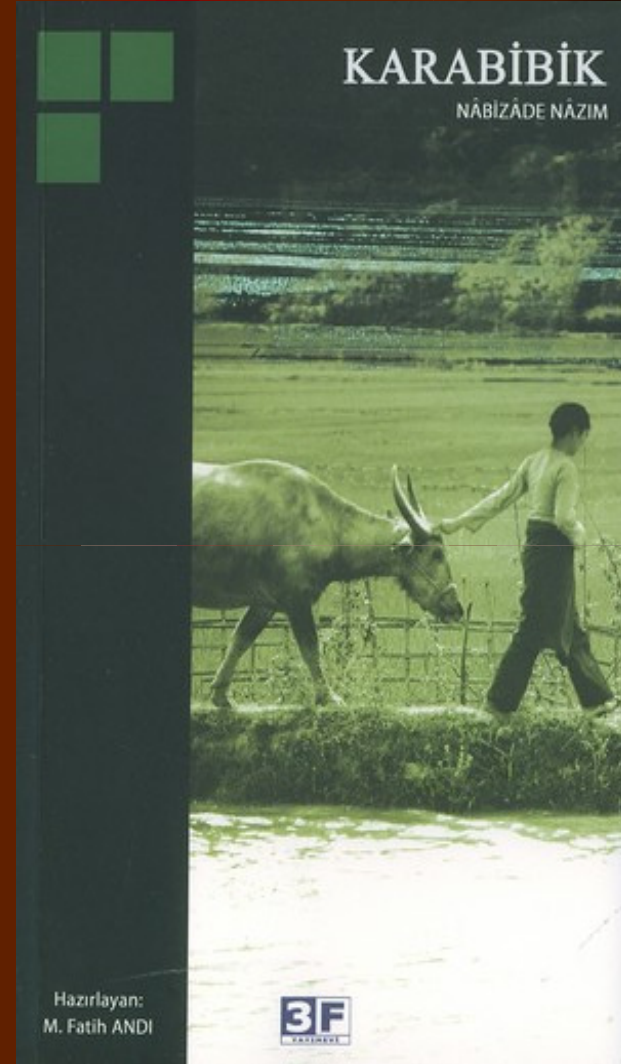
- İnsanların ve toplumların yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri olayları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan yapıtlardır.
- Romanda olaylar geniş ve ayrıntılı olarak anlatılır.
- Romandaki bütün olaylar bir ana olayın etrafında gelişir. Bu olayı destekleyen küçük yan olaylar da vardır.
- Romanda, öyküye göre daha geniş bir zaman söz konusudur.
- Kişi sayısı öyküye göre daha fazladır. Kahramanlar, romanda bütün yönleriyle tanıtılır.

ROMAN TÜRLERİ

- **Tarihi roman:** Konularını tarihten alan romanlara,
- **Töre romanı:** Toplumun yaşayış tarzını, geleneklerini, Metlerini işleyen romanlara,
- **Psikolojik roman:** Ruh çözümlemelerini öne alan romanlara,
- **Egzotik roman:** Uzak ve yabancı ülkelerin doğa ve insanlarını anlatan romanlara,
- **Tezli roman:** Bir görüş veya düşünceyi savunan romanlara,
- **Biyografik roman:** Bir sanatçının ya da önemli bir kişinin yaşamını konu edinen romanlara denir.

ROMAN

- Edebiyatımızda ilk yerli roman:
Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat - Şemsettin Sami
- Edebiyatımızda ilk çeviri roman:
Telemaque - Yusuf Kamil Paşa (Fenelon'dan)
- Edebiyatımızda ilk edebi roman:
intibah - Namık Kemal
- Edebiyatımızda ilk tarihi roman:
Cezmi - Namık Kemal
- Edebiyatımızda ilk realist roman:
Araba Sevdası - Recaizade Mahmut Ekrem
- Edebiyatımızda Batılı anlamda ilk roman:
Mai ve Siyah - Halit Ziya
- Edebiyatımızda ilk psikolojik roman:
Eylül - Mehmet Rauf
- Edebiyatımızda ilk köy romanı:
Karabibik - Nabizade Nazım

ÖSYS'de Roman

Tanzimata kadar Türk toplumunda onun yerini destanlar, efsaneler, mesneviler ve halk hikâyeleriyle masallar tutmuştur. Bir edebiyat türü olarak bize Tanzimattan sonra Batıdan gelmiştir. İlk örnekler de Fransız edebiyatından yapılmış çevirilerdir. Bunlardan ilk tanıdığımız yapıt, Yusuf Kamil Paşa'nın bir çevirisidir.

Bu parçada sözü edilen edebiyat türü aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Hikâye   B) Tiyatro   C) Gezi
D) Anı   E) Roman

CEVAP: E

1996-ÖYS

MAKALE

- Makale herhangi bir konuda **bir görüş ya da düşünceyi savunmak** için yazılan yazılardır.
- **Gazete ve dergilerde** yayımlanır.
- Makalede üç bölüm bulunur. Giriş, gelişme ve sonuç.
- Makale türü **Şinasi ve Agah Efendi** birlikte çıkardıkları ilk özel gazete olan **Tercüman-ı Ahval**'de **Şinasi'nin** yazmaya başladığı makalelerle Türk basınına girmiştir.
- Edebiyatımızda ilk makale: **Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi- Şinasi**

İBRAHİM ŞİNASİ

- Güncel konularla ilgili kişisel görüş ve düşüncelerin kısaca anlatıldığı, gazete ve dergilerde yayımlanan **günübirlik** yazılardır.
- Yazar, düşüncelerini **kanıtlama amacı gütmeyiz.**
- Okuyucuyu söylediklerine inandırmak gibi bir kaygısı yoktur.
- Herkese seslenebilen kısa yazılar oluşturmaya çalışır.
- Fıkroda **günlük konuşma dili kullanılır, yer yer nükteli sözlere de yer verilir.**
- Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay başlıca fıkra yazlarımızdandır.

AHMET RASİM

ÖSYS'de Fıkra

"Her gün yazıyorum. Her gün gazetede çıkıyor bunlar. Güncel sorunlar yanında edebiyat yazıları da yazıyorum. Bunları, hikâyelere benzer, hikâyecikler biçiminde oluşturuyorum. Yazılarımı bu türün bilinen, alışılmış tekniğiyle değil, kendi istediğim gibi yazdım ve okuyucu da bunu benimsedi. Bu da benim için sürekli edebiyat çalışması oluyor."

Yazarın paragrafta sözünü ettiği yazı türü aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Makale   B) Deneme   C) Fıkra
D) Hikâye   E) Günlük

CEVAP: C

1985-ÖYS

"Ben gazetede ki köşemde roman eleştirileri yapmam. Zaten bu köşenin görevi de eleştiri değildir. Amacım, okuyucuya bazı günlük sorunları tanıtmak, bu sorunlar hakkında düşüncelerimi, derinliğe inmeden, kanıtlamaya kalkmadan söylemektir. Kısa, yoğun, gününbirlik yazılardır bunlar." **diyen bir sanatçının özellikle hangi türde yazdığı söylenebilir?**

- A) Mektup   B) Fıkra   C) Deneme
D) Makale   E) Anı

CEVAP: B

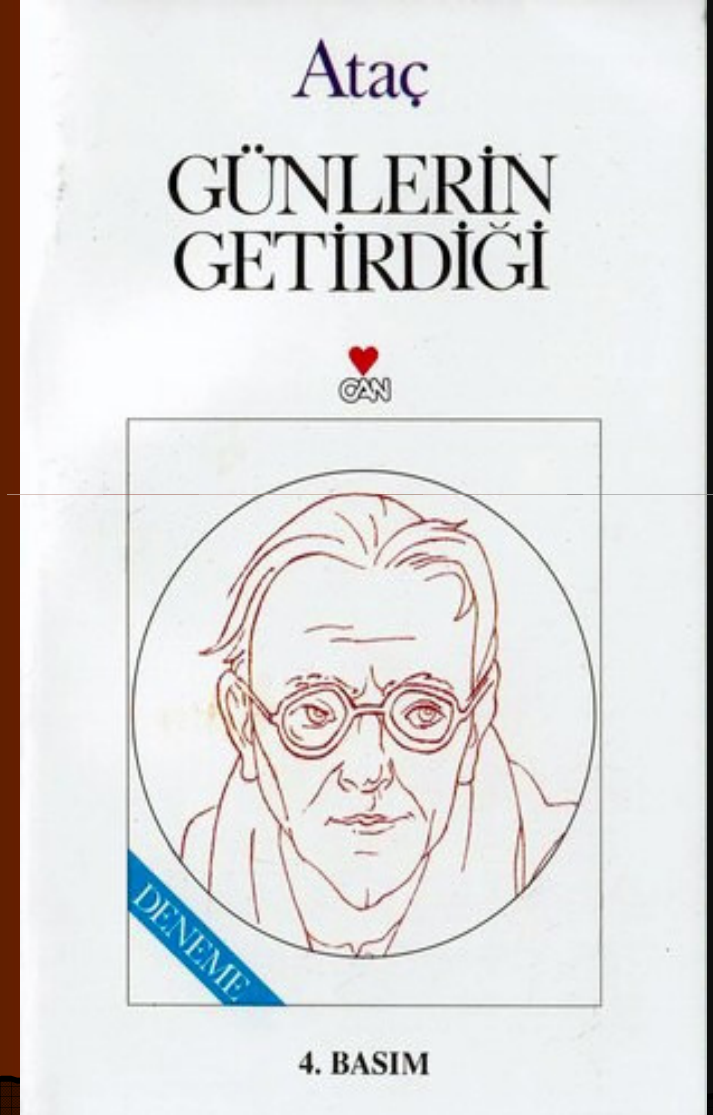
1984-ÖYS

SÖYLEŞİ(SOHBET)

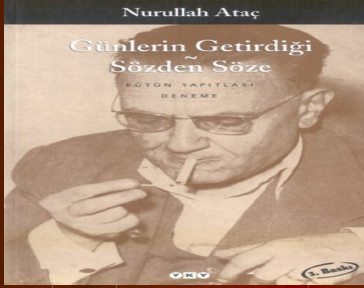
- Bir yazarın, herhangi bir konudaki düşüncelerini karşısındakiyle konuşuyormuş gibi anlattığı yazılardır.
- Gazete ve dergi yazısı olan söyleşi, günlük konuşma dili ile herkesin anlayabileceği bir üslupla yazılır.
- Bilimsel bir anlatımı yoktur.
- Yazar birtakım iç konuşmalara yer verir. Sıcak bir üslup ve samimi bir dil kullanır. İçtenlik ve doğallık, söyleşinin dikkat çekici özellikleridir.
- Ahmet Rasim, Nurullah Ataç, Şevket Rado başlıca söyleşi yazarlarımızdır.

DENEME

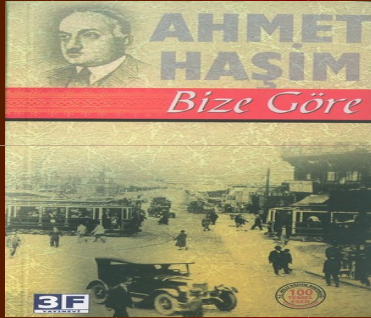
- Yazarın, herhangi bir konu üzerinde **kesin sonuçlara gitmeden, kendi kendisiyle konuşuyor** gibi yazdığı yazılardır.
- Deneme, **kişiselliğin en fazla ön plana çıktığı yazı türüdür**. Deneme, Nurullah Ataç'ın anlatımı ile Benin ülkesidir.”
- Yazar, anlatımda ve konu seçiminde alabildiğine özgürdür. **Denemeler kişisel yazılardır**.
- Dünya edebiyatında deneme türünün **en ünlü ismi Montaigne'dir**.
- Türk edebiyatında başlıca deneme yazarları; **Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Sabahattin Eyüboğlu, Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar'dır**.

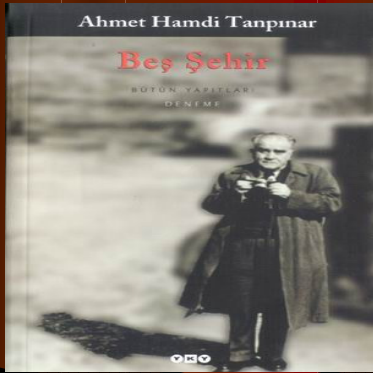
EDEBİYATIMIZDA DENEME

- Karalama Defteri, Günlerin Getirdiği :
Nurullah Ataç

- Bize Göre, Gurebahane-i Laklakan:
Ahmet Haşim

- Beş Şehir - **Ahmet Hamdi Tanpınar**
- Denemeler - **Suut Kemal Yetkin**

ÖSYS'de Deneme

Türk edebiyatında bu türün örnekleri, Cumhuriyet'ten sonra verilmeye başlanmıştır. Ahmet Haşim'in "Bize Göre" ve "Gurabahane-i Laklaklan" adlı yapıtlarındaki kimi parçalar, edebiyatımızda bu türün ilk örnekleri sayılabilir. Türün en başarılı temsilcisi ise, Nurullah Ataç olarak bilinir. Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal Yetkin de bu türün ustaları arasında yer alır.

Bu parçadaki sözü edilen yazınsal tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öykü   B) Anı   C) Roman
D) Deneme   E) Gezi

CEVAP: D

94- ÖYS

Dünya edebiyatına deneme türünün ilk örneklerini kazandıran ve bu türün temsilcisi sayılan yazar aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Boileau
B) La Fontaine
C) Montaigne
D) Voltaire
E) J.J. Rousseau

CEVAP: C

1989-ÖYS

Yazarın, özgürce seçtiği bir konuda iddia ve ispatlama kaygısı gütmeden düşüncelerini konuşma havası içerisinde "ben"li bir anlatımla oluşturduğu yazı türüne ne ad verilir?

- A) Deneme   B) Anı   C) Eleştiri
D) Röportaj   E) Makale

(1984 - ÖYS)

CEVAP: D

ELEŞTİRİ(TENKİT)

- Bir yapıtın ya da sanatçının **olumlu-olumsuz, iyi-kötü, güzel-çirkin** yönlerini ortaya koyan yazılardır.
- Eleőtiride amaç, sanatçının ya da yapıtın yalnızca eksik, kusurlu yönlerini göstermek değildir; **üstün yönlerini göstermek** de eleőtirmenin görevidir.
- Eleőtirmenin tarafsız olduğu, duygularını karıştırmadığı eleőtirilere **nesnel**; kişisel yargılarını öne çıkardığı eleőtirilere de **öznel** eleştiri denir.
- Edebiyatımızda **eleştiri türü Tanzimat döneminde başlar**. Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Hüseyin Cahit Yalçın, Nurullah Ataç, Asım Bezirci, Fethi Naci başlıca eleştiri yazarlarımızdır.
- Edebiyatımızda ilk eleştiri: **Tahrib-i Harabat - Namık Kemal**

NAMIK KEMAL

ÖSYS'de Eleştiri

Bu, son bir yıl içinde okuduğum romanlar arasında etkisinden uzun süre kurtulamadığım bir çeviri roman. Yazar, bu romanında öncekilerden farklı bir yol izlemiş. Bir kahramanın çevresinde gelişen bir öykü kurgulamış. Abartıyla yalınlığı, komediyle trajedinin özelliklerini bir arada kullanmış. Bir yıl gibi bir zaman dilimini çok az geri dönüşlerle anlatmış. Haftalarca "çok satanlar" listesinde yer alan bu çeviri yapıt, Türk okurundan gördüğü ilgiyi Fransız ve İngiliz okurlardan görmemiş. Bu durum, çevirmenin başarısı olarak değerlendirilebilir.

Bu parçada aşağıdaki yazı türlerinden hangisine ait özellikler ağır basmaktadır?

- A) Makale   B) Deneme   C) Eleştiri
D) Fıkra   E) Günlük

CEVAP: C

2006-ÖSS

Yazar, bir toplum gerçeğini belirtmek istiyor. Bir çevreyi, bu çevrenin kişilerini görmüş, biliyor. Bundan bir roman çıkarmak istemiş. Ne var ki romanı okuyup bitirdikten sonra, zihnimizde yalnız birtakım olayların izleri kalıyor. Bir de yazarın bunlara karşı yergici tutumu. Yazarın tutumunu beğeniyor, öfkesine katılıyoruz. Ama bu, kitabı deneme ile röportaj arası bir yapıt olmaktan kurtaramıyor. Daha doğrusu ona bir roman tadı kazandırmıyor.

Bu parçada, aşağıdaki edebiyat türlerinden hangisine özgü nitelikler ağır basmaktadır?

- A) Günlük   B) Eleştiri   C) Anı
D) Fıkra   E) Makale

CEVAP: B

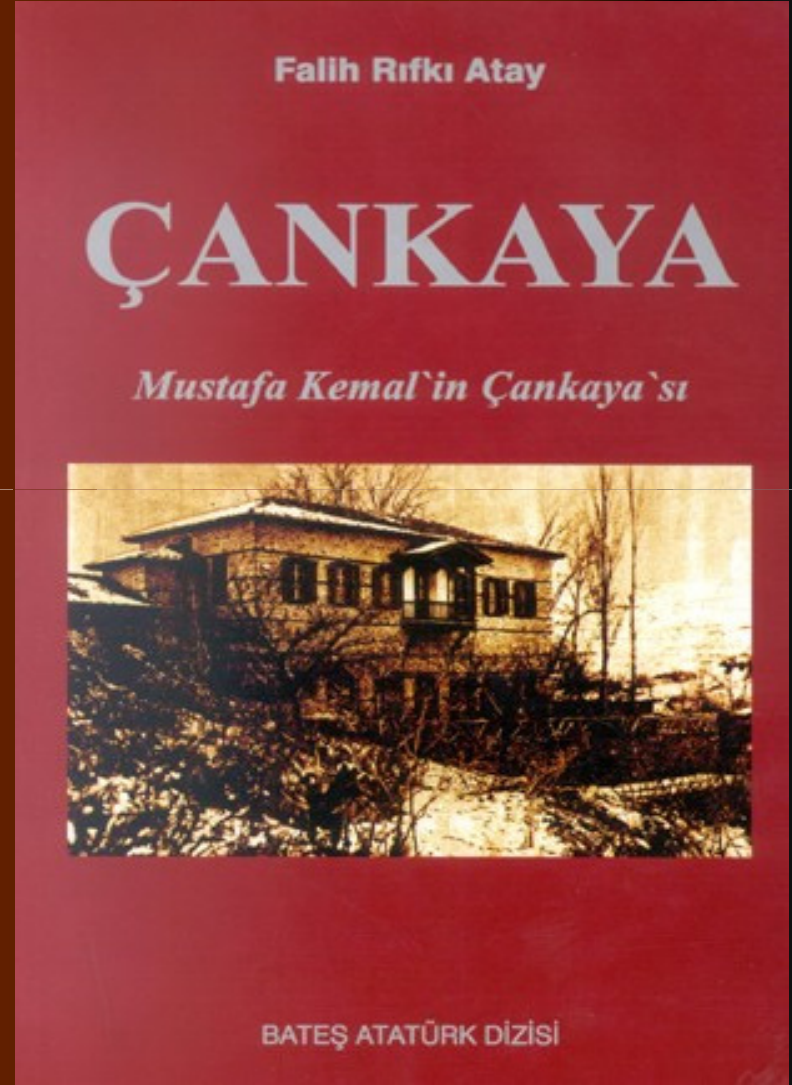
1989-ÖYS

ANI(HATIRA)

- Bir yazarın kendisinin veya yakın bir tanıdığıının yaşadıklarını anlattığı yazılardır.
- Yazar, olayları kendi bakış açısıyla anlatır.
- Anılar, yazan kişinin, yaşadığı dönem hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.
- Anı türündeki yazılar, olayları yaşayan kişi tarafından kaleme alınmak zorunda değildir.
- Ünlü bir kişinin anılarını bir başkası kaleme alabilir.

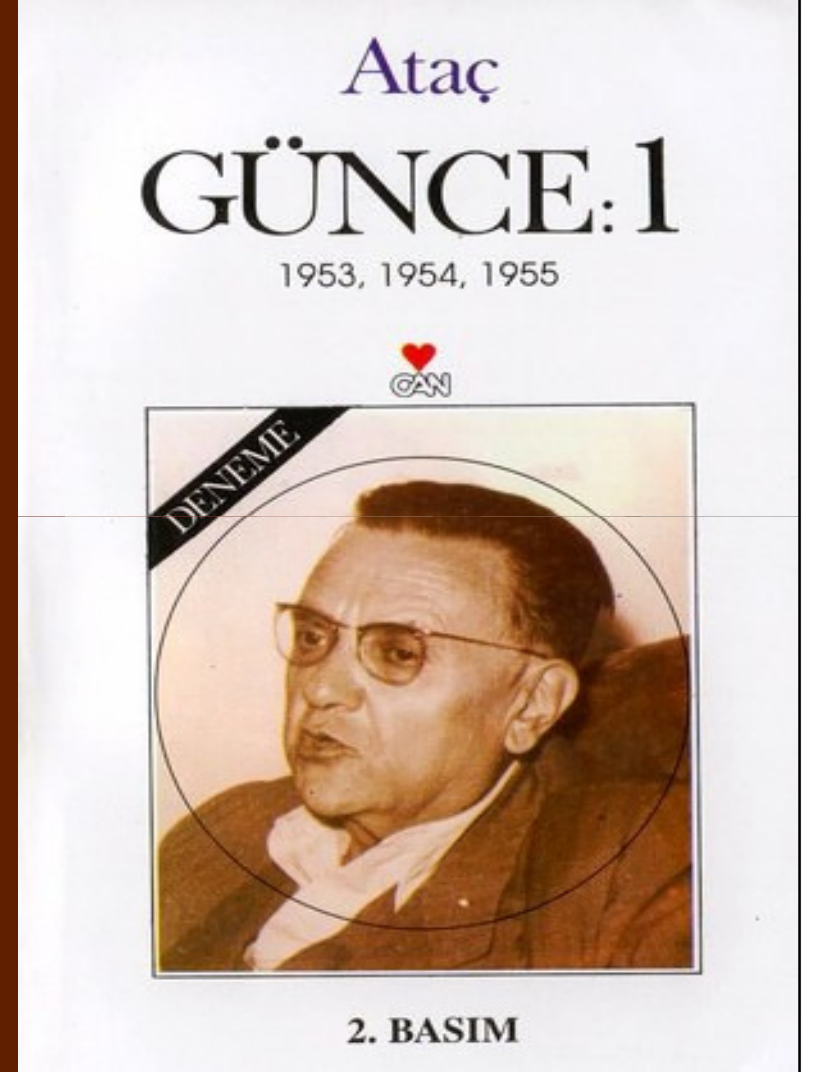
Edebiyatınızda bazı anı yapıtları ve yazarları:

- Defter-i Amalim - **Ziya Paşa**
- Kırk Yıl, Saray ve Ötesi - **Halit Ziya**
- Edebi ve Siyasi Hatıralarım - **Yahya Kemal**
- Anamın Kitabı - **Yakup Kadri**
- Çankaya - **Falih Rıfki Atay**

GÜNLÜK

- Yaşanan olayların, izlenimlerin, tarih atılarak günü gününe yazılmasına denir.
- Günlük ile anı arasındaki fark, günlüğün günü gününe yazılmasıdır. Anı ise geçmişteki olaylara aittir.
- Günlüğün eski dildeki adı “ruzname”dir.
- Günlük türündeki yazılar, anılara göre daha kısadır.
- Günlükler mutlaka olayları yaşayan kişi tarafından yazılır.
- Nurullah Ataç “Günce” leriyle bu türün başarılı örneklerini vermiştir.

YAŞAMÖYKÜSÜ(BİYOGRAFİ)

- Ünlü kişilerin hayatını ve yapıtlarını anlatan yazı türüdür.
- Amaç, yaşamöyküsü anlatılan kişinin yaptığı önemli çalışmaları, yapıtlarını ve belirgin özelliklerini okura duyurmaktır.
- Belgelere dayanılarak yazılan bu türün ilk örneğini veren **Plutarkhos**'tur.
- Bu türün Divan edebiyatındaki karşılığı "**tezkire**'dir. Şairlerin hayatlarını anlatmak için hazırlanan ve "**tezkire-i şuara**" (şairler **tezkiresi**) diye anılan yapıtlar da bu türün bir örneğidir.
- Edebiyatımızda **ilk tezkire** (biyografi): Mecalisü'n Nefais - **Ali Şir Nevai**

ALİ ŞİR NEVAİ

ÖSYS'de Biyografi

**Biyografi türüyle benzerlik gösteren eserlere
Divan edebiyatında ne ad verilir?**

- A) Tezkire   B) Münşeat   C) Hamse
D) Velâyetname   E) Siyer

CEVAP: A

1991-ÖYS

ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ(OTOBİYOGRAFİ)

- Kişilerin kendi hayatlarını anlattığı yazılardır; Biyografiden ayrılan yönü, kişinin hayatını başkasının değil, kendisinin anlatmasıdır.

MEKTUP

- Başka bir yerde bulunan bir kişiye, bir topluluğa ya da bir kuruma, bir maksadı bildirmek için yazılan yazılardır.
- Sanat, düşünce, bilim ve siyaset adamlarının yazdıkları mektuplar edebi mektup özelliği gösterir. Bu tür mektuplar bir düşüncenin, bir görüşün açıklanması, bir tezin savunulması için yazılır.

Edebiyatımızdaki bazı mektup örnekleri:

- Şikayetname – Fuzuli
- Ziya'ya Mektuplar - Cahit Sıtkı Tarancı

SÖYLEV(NUTUK)

- Bir topluluğa güzel düşünceler aşlamak, o topluluğu duygulandırıp coşturmak amacıyla söylenen güzel ve etkili sözlerdir.
- İlk örnekleri Yunan edebiyatında görülmektedir. **Demosthenes, Cicero** bu türün en ünlü isimleridir.
- Edebiyatımızda ise “**Söylev**” adlı yapıtıyla Atatürk bu türün en güzel örneğini vermiştir.

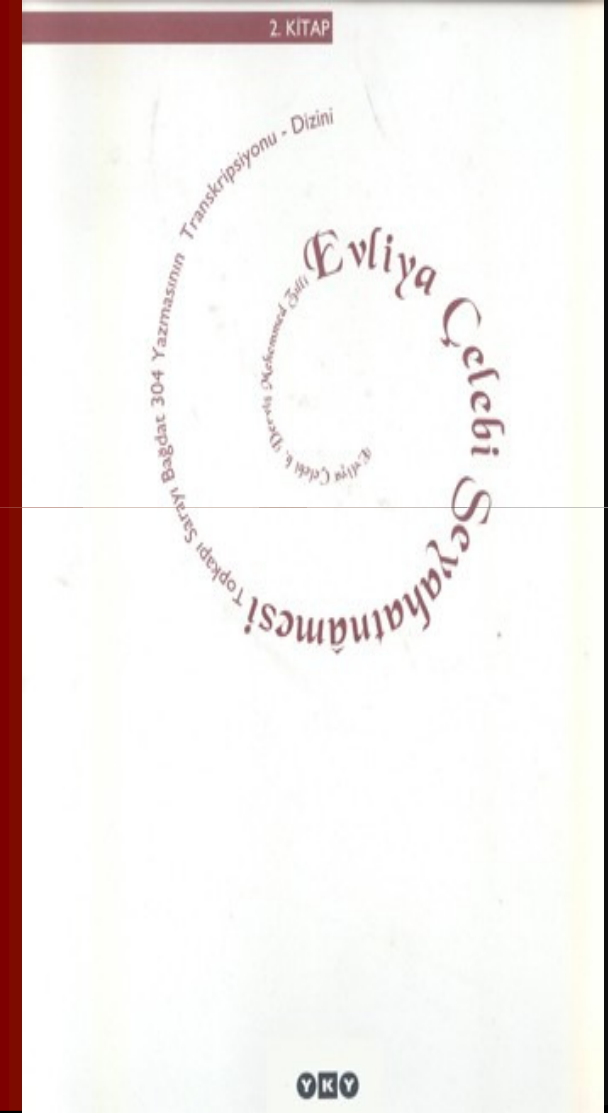

GEZİ YAZISI(SEYAHATNAME)

- Yazarın, gezip gördüğü yerlerin ilgi çekici yönlerini, tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyal özelliklerini kendi görüş ve düşüncelerini kalarak anlattığı yazılardır.
- Gerçeği yansıtması yönünden hukuk, folklor, toplumbilim gibi alanlar için belge görevini görür.

Edebiyatımızda önemli gezi yazısı yazarları ve yapıtları:

● Seyahatname	:Evliya Çelebi
● Frankfurt Seyahatnamesi	:Ahmet Haşim
● Hac Yolunda	:Cenap Şahabettin
● Bizim Akdeniz, Denizaşırı	:Falih Rıfkı Atay
● Avrupa'da Bir Cevelan	:Ahmet Mithat Efendi
● Anadolu Notları	:Reşat Nuri Güntekin

TİYATRO

- Tiyatro, din törenlerinden doğmuştur.
- Bugünkü Batı tiyatrosunun ilk örnekleri Eski Yunan edebiyatına aittir.
- Tiyatro, Eski Yunan edebiyatının temelini oluşturur ve oldukça gelişmiş bir türdür.
- Eski Yunan'da tiyatro yapıtları şiir şeklindedir. Bu yapıtlar trajedi ve komedi olarak ikiye ayrılırken daha sonra bu türlere dram da eklenmiştir.
- Tiyatro, edebiyatımıza Tanzimat döneminde girmiş ve birçok sanatçı bu türde yapıt ortaya koymuştur.
- Bu dönemde Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ahmet Vefik, Recaizade Mahmut Abdülhak Hamit başlıca tiyatro yazarlarıdır.
- Edebiyatımızda ilk tiyatro yapıtı: Şair Evlenmesi :Şinasi

Aspendos tiyatrosu

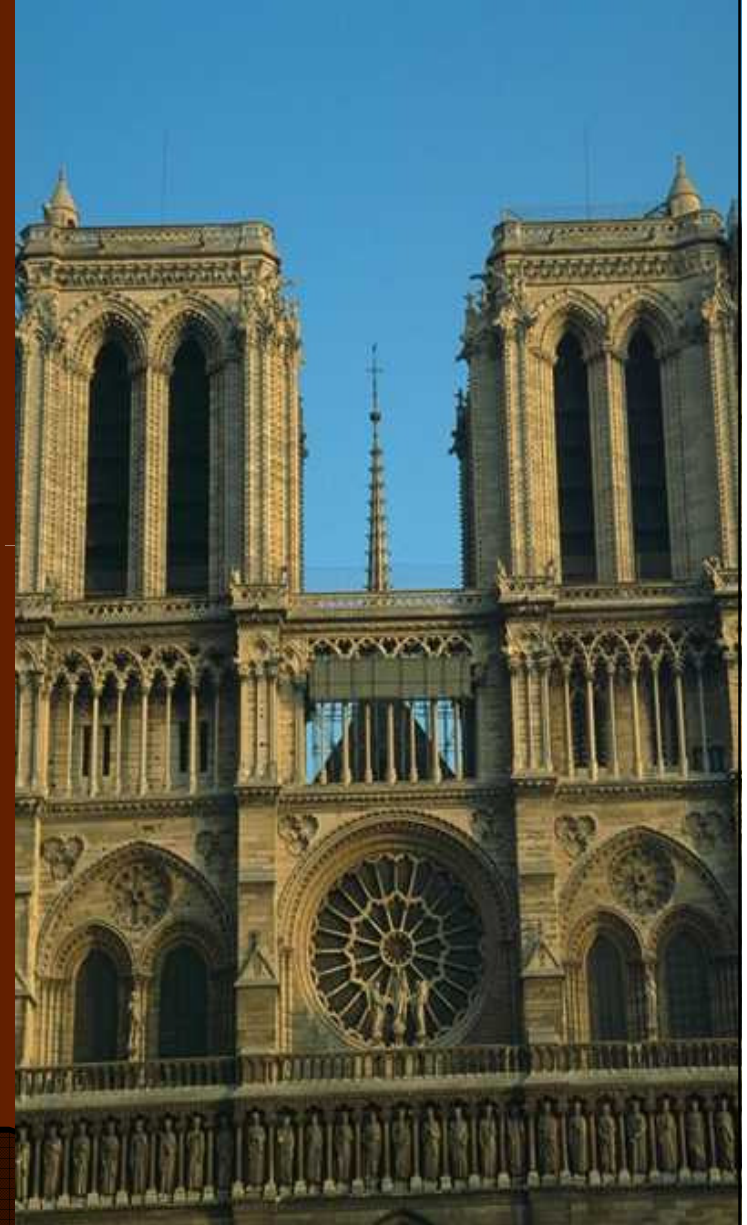

TRAJEDİ(TRAGEDYA)

- Hayatın acıklı yönlerini kendine özgü kurallarla sahnede göstermek, ahlak, erdem örneği vermek amacıyla yazılmış manzum (şir biçiminde) tiyatro yapıtlarıdır.
  - Konular tarihten ve mitolojiden seçilir.
  - Kişiler; **tanrı, tanrıça ve soylulardır.**
  - Kötü, bayağı söz ve söyleyişler yoktur. Seçkin bir üslupla manzum olarak yazılır.
  - Kişiler arasındaki dövüşme, yaralama ve öldürme gibi korkunç ve çirkin olaylar sahnede gösterilmez; bu olayları haberciler aktarır.
  - **Üç birlik kuralı** vardır.(Olay, zaman ve yer birliği)
  - İnsanoğlunun **hırslarını, kavgalarını** gösterir; çoğu, felaketli sonuçlara bağlanır.
  - Birbiri ardınca süren **koro ve diyalog bölümleri** vardır.

Dünya edebiyatında ünlü trajedi yazarları:

- **Corneille, Racine** - Fransız Ed.
- **Aiskhylos, Sophokles, Euripides** - Yunan Ed.

KOMEDİ(KOMEDYA)

- İnsanların ve olayların gülünç yönlerini ortaya koymak; izleyenleri güldürmek ve düşündürmek amacıyla yazılmış tiyatro yapıtlarıdır.

Klasik komedinin özellikleri:

- Konu, yaşanan hayattan ve günlük olaylardan alınır.
- Kişiler, halktan ve yüksek zümreden her çeşit insan olabilir.
- Her türlü söze, şakaya yer verilir. Üslupta asalet aranmaz.
- **Üç birlik kuralına uyulur.**
- Kişilerin öldürme, yaralama gibi her çeşit davranışları **sahnegeçebilir.**
- **Manzum** olarak yazılır.
- Birbiri ardınca süren koro ve diyalog bölümleri vardır

Dünya edebiyatında ünlü komedi yazarları:

- Aristophanes, Menandros - Yunan Ed.
- Moliere - Fransız Ed.

DRAM

- Hayatı olduğu gibi, bütün acıklı ve gülünç yönleriyle yansıtan, sahnede gösterilmek amacıyla yazılmış tiyatro yapıtlarıdır. Belli kurallara bağı değildir, gerçeğe uygunluğu önemlidir.

Dramın özellikleri:

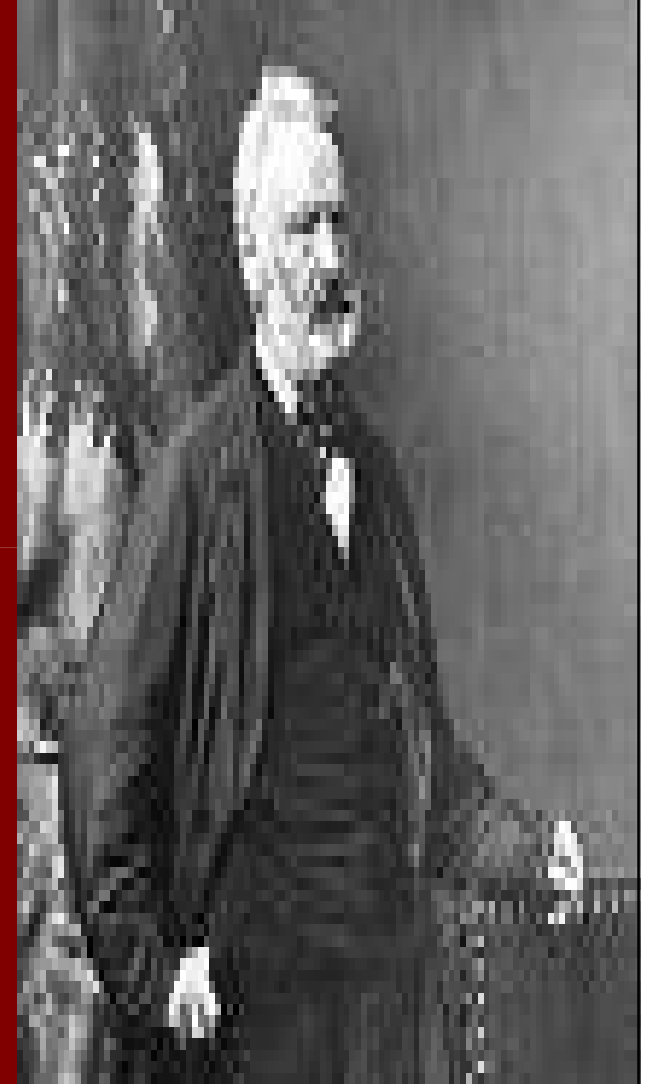
- Hayatta olduğu gibi hem acıklı hem gülünç sahneler bulunur. Böylelikle trajik ve komik öğeler dramda kaynaşmış olur.
- Olaylar tarihin herhangi bir devrinden alındığı gibi, günlük hayattan da alınabilir.
- Yer, zaman, olay birliğine uyma zorunluluđu yoktur.
- Olaylar, çirkin dahi olsa sahnede gösterildiğı gibi, kişiler hangi halk tabakasından olursa olsun, dramda yer alır.
- Şiir ya da düzyazı biçiminde yazılabilir.

Dünya edebiyatında ünlü dram yazarları:

- Shakespeare - İngiliz Ed.
- Victor Hugo, Schiller - Fransız Ed.

Edebiyatımızda ünlü dram yazarları:

- Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan

VİCTOR HUGO